

نشست علمی

جرایم علیه حقوق اساسی ملت

تدوین: پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل

تهیه و تنظیم: دکتر سید ناصر سلطانی

ویرایش: مهدی مرادی برلیان

تاریخ انتشار: تیر ۱۳۹۳

مطبع: فنی چاپ : منصور سعیدی

پژوهشگاه حوزه قضاییه

آدرس: تهران، بزرگراه چمران، بزرگراه یادگار امام، بعد از خروجی

اوین درکه، پژوهشگاه عمومی و بین‌الملل

تلفن: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱

عنوان و نام پدیدآور	نشست علمی جرایم علیه حقوق اساسی ملت/ تهیه و تنظیم سیدناصر سلیمانی؛ تدوین پژوهشکده حقوق بین‌الملل؛ (برای پژوهشگاه قوه قضائیه، پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل، گروه حقوق اساسی).
مشخصات نشر	تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۳.
تعداد صفحات	۱۴۴ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۱۷ س.م.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۸۳۶-۵۵-۰
وضعیت فهرست‌گذاری و فیلد نویسی	فهرست‌گذاری شده؛ فیلد نویسی شده
یادداشت	کتاب
موضوع	کتاب -- حقوق اساسی -- ایران -- جرایم
موضوع	جرایم علیه اشخاص -- ایران
موضوع	رویه قضایی -- ایران
شناسه افزوده	پژوهشگاه قوه قضائیه، پژوهشکده حقوق عمومی، بین‌الملل
شناسه افزوده	پژوهشگاه قوه قضائیه، پژوهشکده حقوق عمومی، بین‌الملل، گروه حقوق اساسی
شناسه افزوده	ایران، قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات
رده‌بندی کنگره	HV ۶۶۸۵ / الف ۱۳۹۳۹ ش ۵
رده‌بندی دیویی	۱۶۲/۳۶۴
شماره	۳۴۸۹۷۴۳
کتابشناسی ملی	

تیراژ: ۱۰۰۰
 قیمت: ۲۵۰۰۰ ریال
 نوبت چاپ: اول

فهرست مطالب

۹	فصل اول: متن سخنان سخنرانان نشست
۹	۱. آقای دکتر سید علی حسینی طابانی
۱۵	۲. آقای محمد نادر صالحی
۲۶	۳. آقای دکتر امیرحمزه زینالی
۳۳	قسمت دوم: مطالب مطرح شده توسط حاضران در نشست
۳۳	۱. آقای دکتر باقر شاملو
۳۶	۲. آقای سمسارزاده
۴۰	۳. سرکار خانم دکتر دادخدایی
۴۳	۴. آقای جواد یآوری
۴۸	۵. آقای دکتر سعیدی نیا
۵۱	۶. آقای محمد ناصری صالح آباد
۵۴	۷. آقای دکتر امیرحمزه زینالی
۵۵	۸. آقای جواد یآوری
۵۵	۹. آقای جعفر فرهنگدفر
۵۸	۱۰. آقای مجتبی باری
۶۰	۱۱. آقای دکتر محمد جلالی

۱۲. آقای دکتر عباس توانزی زاده ۶۰

۱۳. آقای دکتر سلطانی ۶۱

نتیجه گیری: ۶۴

پیوستها ۷۷

۱. جرائم مأموران دولت علیه حقوق و آزادی‌های مردم؛ مطالعه تطبیقی در حقوق

کیفری فرانسه ۷۸

۲. مواد ۴-۴۳۲ تا ۴۳۳-۹ قانون مجازات فرانسه ۸۷

۳. رأی شعبه ۲۰ دیوان عالی کشور فرانسه ۹۱

۳. ۱. تکاب جرم تجاوز از حدود اختیارات علیه اشخاص ۹۱

۲. نقض به اقتدار دولت ۹۸

۴. خلاصه رأی شعبه ۲۰ دادگاه کیفری استان (دادنامه شماره ۶۸-۶۷-۶۶ مورخ

۱۳۸۵/۳/۳۱) ۱۰۳

۵. رأی شعبه ۲۰ دیوان عالی کشور ۱۰۳

۶. خلاصه رأی شعبه ۷۹ دادگاه کیفری استان ۱۰۴

۷. رأی شعبه ۲۰ دیوان عالی کشور ۱۰۵

۸. رأی هیأت عمومی اصراری شعب کیفری دیوان عالی کشور ۱۰۶

۹. آرای دادگاه عالی انتظامی قضات ۱۰۶

۱۰. مواد لایحه پیشنهادی قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) ۱۱۳

فهرست منابع: ۱۱۶

مقدمه

گروه حقوق اساسی پژوهشکده حقوق عمومی و بین الملل پژوهشگاه قوه قضائیه در راستای وظایف قوه قضائیه که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تعیین شده و این قوه را به عنوان قوه‌ای مستقل و پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و پاسدار حقوق مردم معرفی کرده و به موجب بند ۲ اصل ۱۵۶ قانون اساسی احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع را از وظایف ذاتی قوه قضائیه به شمار آورده، به این موضوع پرداخته و یک نشست تخصصی به آن اختصاص داده است. هم چنین دفاع از حقوق عامه و ارتقای شأن قضا و افزایش اعتماد عمومی به قوه قضائیه یکی از سرفصل‌های برنامه توسعه پنج ساله قوه قضائیه است. قضا به عنوان نخبان و پاسدار حقوق و آزادی‌های عمومی برای ارتقاء جایگاه خدمت‌رسانی بابت به صیانت از حقوق و آزادی‌های عمومی به عنوان یکی از شاخص‌های کارآمدی و مسئولیت توجه کند. «بررسی عملکرد بخش‌های قضایی و ستادی و هم چنین تعامل آحاد قضایی ذی ربط مبین ضرورت انجام بازنگری‌های اساسی از جمله اصلاح قوانین و مقررات و نیز فرایندهای قضایی و اداری در راستای بسط عدالت و احقاق حقوق عامه است». برنامه توسعه پنج ساله قوه قضائیه «ارتقاء دستگاه قضایی» به عنوان «یکی از بخش‌های اصلی اقتدار ملی»^۱ شناخته شده است. هم چنین در سیاست‌های کلی نظام در بخش قضایی به حفظ حقوق فردی و اجتماعی افراد توجه شده و در مقدمه سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی در افق ۱۴۰۴ به دفاع از آزادی‌های مشروع تکیه شده است. هم چنین نکات گفته شده خواست عمومی جامعه را به ضرورت صیانت و ضمانت حقوق و آزادی‌ها نشان می‌دهد.

گروه حقوق اساسی در ادامه فعالیت‌های خود به منظور بررسی و حمایت از حوزه در قوه قضائیه و به خصوص مسائل عملی مربوط به آن در راه دادگستری و کمک به ارتقاء و بهکرد شاخص‌های صیانت و ضمانت حقوق و آزادی‌های عمومی موضوع پیش رو را در دستور کار قرار داد. این موضوع به گواهی مطالعات می‌تواند

۱. برنامه پنج ساله توسعه قوه قضائیه، شماره ۳۴۱، ص ۶۷.

۲. به نقل از نامه مورخ ۹۱/۴/۱۰ رئیس قوه قضائیه در ابلاغ برنامه پنج ساله توسعه قوه قضائیه.

در دادسرا و دادگاه کارکنان دولت و ... یکی از نقاط ضعف نظام قضایی ما به شمار می‌رود؛ چرا که تعداد آراء صادر شده در این حوزه به استناد اظهارات شفاهی همکاران قضایی و وکلاء دادگستری بسیار نادر و نایاب است. برخی از این اظهارات در همین نشست در سخنان قضات و دیگر حضار ثبت شده است. (البته آمار رسمی در دست نیست) در حالی که به نظر می‌رسد تعداد شکایات از مأمورین حکومتی متناسبی با تعداد قرارهای منع تعقیب و برائت ندارد.

به استناد آراء دادگاه‌ها و قرارهای منع پیگرد صادر شده از سوی دادسراها و دادگاه‌ها دو علت عمده برای رسیدگی شایسته و مؤثر به جرائم علیه حقوق و آزادی‌های عمومی (موضوع مواد ۵۷۰ تا ۵۸۷ قانون مجازات بخش تعزیرات مصوب ۱۳۰۲) وجود دارد. با توجه به مرتکبان این جرائم که مأموران دولت و اغلب از مأمورین نیروی نظامی، قضات و مأموران و مقامات عالی رتبه حکومت هستند قربانیان جرایم در کشور برای اثبات جرم مواجه است:

۱- اثبات عنصر مادی جرم: ارائه دلایل و مدارکی برای اثبات وقوع جرم که همگی در اختیار مأمور جرم است و توانایی امحاء و پنهان کردن آن‌ها را دارد اثبات جرم را با دشواری بسیار مواجه می‌کند. هم‌چنین قضات دادسرای کارکنان دولت رویکردی حداقلی به این جرایم دارند و بسیاری از این جرائم را «تخلف» می‌دانند. از نظر ایشان اکثریت قریب به اتفاق این دسته از شکایات به دلیل فقدان عنصر مادی منتهی به قرار منع پیگرد می‌شود.

۲- اثبات عنصر معنوی جرم: هم‌چنین ریشه‌های دادسرا و دادگاه‌ها رهیافت حداکثری از عنصر معنوی جرم دارند. بخش مهم از این شکایات به دلیل «فقدان سوء نیت» منتهی به قرار منع پیگرد می‌شود. در حالی که عنوان عالی کشور و هم‌چنین دادگاه‌های عالی خارجی توسل و استناد به «سوء نیت» را به‌عنوان دفاع از متهمی که «سوابق اداری و موقعیت شغلی» و تجزیه جرایم‌های او چنان است که از مقررات و فرایندها به خوبی آگاه بوده، نمی‌پذیرند.

با توجه به دو مانع بالا رویکرد رویه قضایی نسبت به دو عنصر مادی و معنوی این دسته از جرائم منتهی به تجاوز و تعرض بیشتر مأموران دولت به حقوق و آزادی‌های عمومی شده است. به نظر می‌رسد این رویکرد رویه قضایی نمی‌تواند با حفظ حقوق و آزادی‌های مشروع مردم و احیای حقوق عامه متناسب باشد و

قوه قضاییه می‌بایست سیاست حمایت از حقوق و آزادی‌های عمومی را با اهتمام بیشتری در پیش گیرد. در این تحقیق خواهیم کوشید تا اشکالات حقوقی این رویکرد رویه قضایی را با توجه به رویه قضایی تطبیقی نشان دهیم.

بنابراین برای بررسی موضوع از قضات رسیدگی کننده به این پرونده‌ها و اساتید دانشگاه دعوت شد تا موانع و مشکلات حقوقی و فراحقوقی این نوع پرونده‌ها را بررسی کنند. مطالعات مقدماتی میدانی و تطبیقی نشان داده بود که نارسایی‌هایی از نگاه مسائل فنی حقوقی و فراحقوقی در رسیدگی به این پرونده‌ها وجود دارد. این نشست چالش‌های پیش روی این موضوعات را با صاحب نظران و دست اندرکاران در میان گذاشتیم تا راهی برای حل آن‌ها بیابیم و گامی برای اصلاح فرایندها، رویه‌های محدود برداریم. در آینده نیز کوشش خواهیم کرد این موضوع را به طور جریان‌مند و متوالیافته با محوریت یافتن راه حل‌های معین در قالب انجام طرح‌های پژوهشی، برگزاری نشست‌های تخصصی و جلسات نقد آراء قضایی و ... دنبال کنیم. به نظر می‌رسد مطالعات این موضوع از دیدگاه حقوق عمومی و به یاری مفاهیم و ابزارهای حقوق عمومی بتواند زوایای جدید بحث را نشان دهد و ابزارهای مؤثرتری برای دفاع از حقوق و آزادی‌های عمومی معرفی کند.^۱

قسمت اول: متن سخنان سخنرانان نشست

۱. آقای دکتر سیدناصر سلطانی:^۲

بسم الله الرحمن الرحيم. من به نوبه‌ی خودم به حضار عرض می‌گویم و از توجه‌شان به این موضوع و شرکت در این جلسه تشکر می‌کنم. سؤال اصلی که ما در این بحث به دنبال پاسخ به آن هستیم این است که چرا اکثریت قریب اتفاق شکایات علیه مأمورین دولت در جرائم علیه حقوق و آزادی‌های عمومی منتهی به

^۱ از علاقه‌مندان دعوت می‌کنیم تا پیشنهادها و نظرات خود را به نشانی رایانامه پژوهشگاه حقوق عمومی و بین الملل pub.law@jpri.ir با ما در میان بگذارند.

^۲ استادیار حقوق عمومی، دانشگاه تهران (پردیس فارابی) و عضو پژوهشگاه قوه قضاییه

^۳ به منظور رعایت اختصار، عبارات ابتدایی ورود به مباحث اصلی تمامی سخنرانان و مدعوین در ادامه گزارش حذف شده است.